

Justitieutskottets betänkande 2020/21:JuU39

Översyn av regleringen om slutna ungdomsvård

Sammanfattning

Utskottet föreslår ett tillkännagivande till regeringen med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen. Enligt utskottet ska en utredning om en översyn av regleringen om slutna ungdomsvård utreda frågan om att flytta över ansvaret för den slutna ungdomsvården till Kriminalvården. Utgångspunkten ska vara att en sådan flytt ska ske. Utredningens direktiv ska även utformas så att det klart framgår att den maximala vårdtiden för slutna ungdomsvård ska höjas.

I betänkandet finns en reservation (S, V, MP).

Behandlade förslag

Utskottet lägger på eget initiativ fram ett förslag till tillkännagivande.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden.....	5
Översyn av regleringen om sluten ungdomsvård	5
Reservation	10
Översyn av regleringen om sluten ungdomsvård (S, V, MP)	10
<i>Bilaga</i>	
Socialutskottets yttrande 2020/21:SoU4y	11

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Översyn av regleringen om sluten ungdomsvård

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om sluten ungdomsvård och tillkännager detta för regeringen.

Reservation (S, V, MP)

Stockholm den 15 april 2021

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Johan Pehrson (L), Bo Broman (SD), Rasmus Ling (MP), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Redogörelse för ärendet

Inom utskottet har det väckts ett förslag om att utskottet, med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen (RO), ska ta initiativ till ett tillkännagivande till regeringen om att utreda vissa frågor om slutna ungdomsvård.

Vid ett utskottssammanträde den 11 februari 2021 informerade generaldirektör Elisabet Åbjörnsson Hollmark med medarbetare från Statens institutionsstyrelse (Sis) om förhållandena inom Sis, bl.a. när det gäller rymningar.

Vid ett utskottssammanträde den 23 mars 2021 informerade barnombudsmannen Elisabeth Dahlin om myndighetens verksamhet och frågan om att flytta över ansvaret för den slutna ungdomsvården till Kriminalvården.

Justitieutskottet beslutade den 25 februari 2021 att ge finansutskottet och socialutskottet tillfälle att yttra sig över förslaget till utskottsinitiativ. Finansutskottet beslutade den 4 mars 2021 att inte yttra sig (prot. 2020/21:39). Socialutskottets yttrande finns i bilagan.

Utskottets överväganden

Översyn av regleringen om slutna ungdomsvård

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om slutna ungdomsvård och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservationen (S, V, MP).

Bakgrund

För ett brott som någon begått innan han eller hon fyllt 18 år får rätten enligt 30 kap. 5 § brottsbalken döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. För ett brott som någon begått efter det att han eller hon fyllt 18 år men innan han eller hon fyllt 21 år får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det. I de fall rätten finner att påföljden för den som begått ett brott innan han eller hon fyllt 18 år bör bestämmas till fängelse ska den enligt 32 kap. 5 § brottsbalken i stället bestämma påföljden till slutna ungdomsvård under viss tid, lägst 14 dagar och högst fyra år. Detta gäller dock inte om det med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller någon annan omständighet, finns särskilda skäl som talar emot det.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård, förkortad LSU. Enligt 1 § ska slutna ungdomsvård verkställas vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU. Det är Sis som ansvarar för verkställigheten (3 § LSU). Den ska planläggas och genomföras efter samråd med socialnämnden på den dömdes hemort. En individuell utformad verkställighetsplan ska också upprättas för den dömda.

När det gäller genomförandet av verkställigheten ska den dömda ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus (12 §). Han eller hon får hindras att lämna det särskilda ungdomshemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att verkställigheten ska kunna genomföras (13 §). Under den senare delen av verkställigheten ska den dömda genom konkreta åtgärder förberedas för ett liv i frihet (18 a §). Det saknas däremot möjlighet till villkorlig frigivning.

Det finns 23 särskilda ungdomshem med sammanlagt ca 700 platser. Slutna ungdomsvård verkställs på speciella avdelningar på vissa särskilda ungdomshem. Enligt statistik från Sis hade sex institutioner den 1 januari 2020 en beslutad kapacitet om tillsammans 68 platser vid avdelningar avsedda för ungdomar som dömts till slutna ungdomsvård. Ungdomarnas ålder vid intagningen var mellan 15 och 19 år. Genomsnittlig ålder vid intagningen var 17,2

år. Strafftiden för ungdomar som togs in under 2020 var mellan 90 och 1 460 dagar, med ett genomsnitt på 357 dagar. Under 2020 skedde 26 avvikelser från slutna ungdomsvård.

Av statistik från Brottsförebyggande rådet framgår att slutna ungdomsvård under 2019 utgjorde huvudpåföljd i 86 domslut rörande ungdomar i åldern 15–20 år. Jämfört med 2018, då tingsrätterna dömde till slutna ungdomsvård i 67 fall, innebär det en ökning med 19 beslut eller 28 procent. I genomsnitt dömdes ungdomar 2019 till slutna ungdomsvård i 11,8 månader, vilket är en ökning med ungefär 2 månader jämfört med 2018. I 45 procent av domsluten utgjordes huvudbrotten av olika typer av tillgreppsbrott (framför allt rån), i 23 procent brott mot liv och hälsa (framför allt mord och dråp respektive grov misshandel) och i 13 procent någon form av brott mot frihet och frid (framför allt människorov).

Pågående arbete

Den 14 oktober 2020 gav regeringen Sis i uppdrag att förstärka sitt säkerhetsarbete. Inom ramen för uppdraget ska Sis planera för ett inrättande av differentierade säkerhetsklasser inom myndighetens särskilda ungdomshem. Sis ska också identifiera de avdelningar inom den slutna ungdomsvården som har behov av stärkt säkerhet samt vidta säkerhetshöjande åtgärder vid dessa.

Uppdraget redovisades den 19 mars 2021 i rapporten Återrapportering av regeringsuppdrag om förstärkt säkerhetsarbete (dnr S2020/07612). Av rapporten framgår att generaldirektören den 15 februari 2021 beslutade att införa differentierade säkerhetsnivåer på alla Sis institutioner. Dessa kommer att klassificeras successivt, antingen utifrån aktuella verksamhetsbehov eller i samband med ombyggnad eller tillbyggnad. Vidare framgår att generaldirektören den 18 januari 2021 beslutade att ungdomshemmen Tysslinge i Södertälje och Johannisberg i Kalix ska rustas till den högsta säkerhetsnivån. Beslutet innebär att dessa institutioner efter genomförda åtgärder ska ha en god förmåga att hantera ungdomar med de högsta riskerna när det gäller avvikelser, hot och våld. Arbetet med de säkerhetshöjande åtgärderna beräknas enligt rapporten vara färdigt under första kvartalet 2022. I syfte att öka säkerheten vid verkställighet av slutna ungdomsvård beslutade generaldirektören samtidigt att sex ungdomshem ska ha renodlade LSU-avdelningar. En differentiering av LSU och LVU ger enligt rapporten ökade möjligheter till en säkerhetsnivå som är anpassad för respektive placeringsgrund. Avdelningarna på Tysslinge i Södertälje ska tas i drift den 15 maj 2021. På övriga avdelningar pågår en omställning från blandade avdelningar till renodlade LSU-avdelningar. I rapporten redovisas även hur Sis arbetat för att stärka underrättelsekapaciteten och öka förmågan att placera barn och ungdomar säkert utifrån koppling till gängkriminalitet eller andra faktorer som påverkar säkerheten under vistelsen på Sis. Det beskrivs också vilka övriga åtgärder som vidtagits för att höja säkerheten inom Sis, bl.a. fortsatt uppbyggnad av myndighetens säkerhetsorganisation. Vidare framgår det att Sis under 2020

förstärkte den tekniska och fysiska säkerheten i myndigheten. Som exempel anges att modernare kameror har installerats, att elektroniska låsanordningar har bytts ut och förstärkts, att medarbetarna bär larm vid samtliga utevistelser och att tillgången till föremål som kan användas som vapen eller vid utbrytningsförsök och skadegörelse har begränsats.

Regeringen meddelade den 20 januari 2021 att den avser att tillsätta en utredning som ska göra en översyn av regleringen om slutna ungdomsvård. Regeringen anför att den slutna ungdomsvården måste kunna utgöra en tillräckligt kraftfull reaktion från samhällets sida även vid mycket allvarlig brottslighet och att vårdtiderna ska kunna motsvara brottslighetens allvar. Vidare uppges att möjligheterna till kraftfulla stöd- och kontrollåtgärder efter frigivningen från ungdomshemmet kan behöva förstärkas och att miljön på de särskilda ungdomshemmen ska vara trygg och säker för såväl ungdomar som personal. Utredningen ska undersöka om ett system motsvarande Kriminalvårdens insatser efter frigivning från fängelse ska införas, med kraftfulla kontroll- och stödåtgärder. Utredningen ska också överväga vilken myndighet som i så fall ska ansvara för de insatserna.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med att utskottet våren 2019 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott (bet. 2018/19:JuU13 s. 60 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:192).

Även i samband med behandlingen av motioner om unga lagöverträdare våren 2020 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2019/20:JuU30 s. 44):

Som framgår ovan riktade riksdagen på förslag av utskottet våren 2019 ett tillkännagivande till regeringen om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Enheten ska hantera barn och unga mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Den nya enheten hos Kriminalvården ska bl.a. ansvara för vissa ungdomspåföljder, t.ex. ungdomsvård och ungdomstjänst. Unga som begått allvarliga brott blir därmed statens snarare än kommunernas ansvar. Hos Kriminalvården finns en bred erfarenhet av att hantera personer som begått brott. På så sätt kan grovt kriminella unga i högre grad bemötas med de rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa, utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst. Genom att Kriminalvården är en statlig myndighet kan det vidare förväntas att de åtgärder som sätts in kommer att vara desamma över hela landet. Det innebär också att socialtjänsten i utsatta områden avlastas från en tids- och resurskrävande grupp och får bättre möjligheter att fokusera på barn och ungdomar som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet eller i andra sociala problem. Vad utskottet nu anför bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:177).

Socialutskottet föreslog den 18 mars 2021 att riksdagen skulle tillkännage för regeringen att den senast den 1 augusti 2021 ska återkomma till riksdagen med en skrivelse som innehåller en bedömning av de insatser som krävs för att vården inom Sis ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs (bet. 2020/21:SoU33). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:236).

Socialutskottets yttrande

Socialutskottet har yttrat sig över förslaget till utskottsinitiativ i den del som rör socialutskottets beredningsområde. I yttrandet anför socialutskottet bl.a. följande:

Socialutskottet konstaterar att personer som är dömda till slutet ungdomsvård för allvarlig brottslighet idag kan vara placerade på samma särskilda ungdomshem som ungdomar som har placerats av socialtjänsten enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU.

Säkerheten inom Sis särskilda ungdomshem är enligt socialutskottet av största vikt. Vården inom Sis ska vara säker för såväl de placerade unga som för personalen. Denna uppfattning har socialutskottet även gett uttryck för i sitt förslag till tillkännagivande till regeringen (bet. 2020/21:SoU33).

I detta sammanhang konstaterar socialutskottet att regeringen har gett Sis i uppdrag att planera för inrättande av differentierade säkerhetsklasser inom de särskilda ungdomshemmen och att vidta säkerhetshöjande åtgärder vid de avdelningar där dömda högriskungdomar vårdas, samt att en del av dessa säkerhetshöjande åtgärder redan har vidtagits. Socialutskottet ser positivt på detta arbete men anser att ytterligare åtgärder behöver vidtas för att uppnå ökad trygghet för både ungdomar och personal.

De unga som döms till slutet ungdomsvård har ofta en kriminell livsstil. Socialutskottet bedömer att detta på ett negativt sätt kan påverka de ungdomar som är placerade enligt LVU på samma särskilda ungdomshem som de ungdomar som dömts till slutet ungdomsvård.

Socialutskottet vill understryka att det är viktigt att unga som döms till slutet ungdomsvård, oavsett vem som har ansvaret för vården, får tillgång till de behandlingsmetoder och behandlingsprogram som är särskilt anpassade för unga.

Mot denna bakgrund ser socialutskottet positivt på att regeringen avser att tillsätta en utredning om en översyn av regleringen av den slutna ungdomsvården. Utifrån de utgångspunkter som socialutskottet har att beakta ställer sig utskottet bakom förslaget till utskottsinitiativ om att den aviserade utredningen bör få i uppdrag att utreda frågan om att flytta över ansvaret för den slutna ungdomsvården till Kriminalvården.

Socialutskottet föreslår utifrån de utgångspunkter som utskottet har att beakta att justitieutskottet tar ett utskottsinitiativ i enlighet med förslaget.

Utskottets ställningstagande

Gängbrottsligheten har etablerat sig som ett av de allvarligaste samhällsproblemen i Sverige. Unga människor rekryteras in i kriminalitet, vilket är särskilt allvarligt i ett framtidsperspektiv men också eftersom samhället har ett särskilt ansvar för att säkerställa barns och ungas rätt till en trygg uppväxt och en god start i livet. Samtidigt har unga vuxna över 18 år samma rättigheter och skyldigheter som andra myndiga medborgare i Sverige och måste ta ansvar för sina handlingar. När unga begår brott måste samhällets reaktion vara snabb och effektiv om den unge ska ha en chans till rehabilitering.

Den påföljd som främst är aktuell för unga som döms för mycket grov brottslighet är sluten ungdomsvård under en maximal tid om fyra år. Flera av dem som döms är i övre tonåren och fyller 18 år innan påföljden är verkställd. Utskottet anser att den slutna ungdomsvården måste utformas med hänsyn till detta och att vårdtiderna måste motsvara brottslighetens allvar.

De som döms till sluten ungdomsvård har ofta en kriminell livsstil. Utskottet menar därför att Kriminalvården kan ha en större kompetens inom området än Sis, även om det rör sig om ungdomar. Enligt utskottet visar också bl.a. antalet rymningar från sluten ungdomsvård under 2020 att säkerheten inom Sis är eftersatt i jämförelse med Kriminalvården. Den förstärkning av säkerhetsarbetet och underrättelsearbetet – t.ex. när det gäller kopplingar till gängkriminalitet – som Sis inlett är ett steg i rätt riktning men enligt utskottet inte tillräckligt. Utskottet vidhåller därför uppfattningen att en särskild enhet inom Kriminalvården bör ta över det övergripande ansvaret för unga som begått grova brott. Detta har riksdagen också vid två tidigare tillfällen tillkännagett för regeringen.

Mot denna bakgrund anser utskottet, i likhet med socialutskottet, att den utredning som regeringen aviserat om en översyn av regleringen om sluten ungdomsvård ska få i uppdrag att utreda frågan om att flytta över ansvaret för den slutna ungdomsvården till Kriminalvården. Utgångspunkten ska enligt utskottet vara att en sådan flytt ska ske. Utredningens direktiv ska vidare utformas så att det klart framgår att den maximala vårdtiden för sluten ungdomsvård ska höjas.

Sammanfattningsvis föreslår utskottet därför, med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § RO, att riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför och tillkännager detta för regeringen.

Reservation

Översyn av regleringen om slutna ungdomsvård (S, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S) och Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår utskottets förslag.

Ställningstagande

Som en allmän princip gäller att åtgärder mot unga lagöverträdare som inte har fyllt 18 år så långt som möjligt ska vidtas inom ramen för socialtjänsten och inte inom Kriminalvården. Om brottet är sådant att ett frihetsberövande inte kan undvikas ska påföljden i första hand bestämmas till slutna ungdomsvård. Vi anser att det finns goda skäl för en sådan ordning och att ungdomar under 18 år i så stor utsträckning som möjligt ska hållas utanför fängelserna.

Det är av största vikt att miljön på de särskilda ungdomshemmen är trygg och säker såväl för de placerade unga som för personalen och att fritagningar och avvikelser kan förhindras. Som framgår ovan pågår för närvarande ett omfattande arbete med att stärka säkerheten inom Sis verksamhet. Regeringen har också meddelat att den avser att tillsätta en utredning som ska göra en översyn av regleringen om slutna ungdomsvård. I samband med detta har regeringen uttalat att en trygg och säker vårdmiljö med hög kvalitet ska säkerställas. Regeringen har också framhållit att den slutna ungdomsvården måste kunna utgöra en tillräckligt kraftfull reaktion från samhällets sida även vid mycket allvarlig brottslighet och att vårdtiderna ska kunna motsvara brottslighetens allvar.

Vi ser positivt på det arbete som pågår på området och menar att en överflyttning av ansvaret för verkställigheten till Kriminalvården inte är den bästa lösningen på de problem som i dag finns inom den slutna ungdomsvården. Det finns också goda skäl till att systemet med särskilda ungdomsfängelser avskaffades 1980. Vi vill även understryka att en verksamhetsövergång är en omfattande förändring som kräver noggranna överväganden och som, i likhet med andra stora organisationsförändringar, kan förväntas ta mycket lång tid att genomföra. Det finns därvid en risk för att verksamheten blir lidande av detta under flera år.

Mot denna bakgrund är vi inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som nu föreslås.

BILAGA

Socialutskottets yttrande 2020/21:SoU4y

Förslag om översyn av regleringen av
sluten ungdomsvård

Till justitieutskottet

Justitieutskottet har beslutat att ge bl.a. socialutskottet tillfälle att yttra sig över ett förslag till utskottsinitiativ om översyn av regleringen av sluten ungdomsvård.

Socialutskottet begränsar sitt yttrande till den del som rör socialutskottets beredningsområde.

Socialutskottet föreslår utifrån de utgångspunkter som utskottet har att beakta att justitieutskottet tar ett utskottsinitiativ i enlighet med förslaget.

I yttrandet finns en avvikande mening (S, V, MP).

Utskottets överväganden

Förslag om översyn av regleringen av slutna ungdomsvård

Förslaget till utskottsinitiativ

Ledamöterna i justitieutskottet från Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna lämnade den 2 februari 2021 ett förslag till utskottsinitiativ om översyn av regleringen av slutna ungdomsvård (prot. 2020/21:22). Enligt förslaget ska den utredning som regeringen aviserat om slutna ungdomsvård få i uppdrag att utreda frågan om att flytta över ansvaret för den slutna ungdomsvården till Kriminalvården. Utgångspunkten ska vara att en sådan flytt ska ske.

I förslaget lyfts det fram att det ofta är unga vuxna som gjort sig skyldiga till allvarlig och grov brottslighet som döms till slutna ungdomsvård och att påföljden måste utformas med hänsyn till detta.

Det pekas också på att det under 2020 skedde 26 rymningar från Statens institutionsstyrelses (Sis) särskilda ungdomshem där den slutna ungdomsvården verkställs. Det har vidare konstaterats brister – både när det gäller säkerhetskontroll av personal och när det gäller de intagnas tillgång till internet och kontakter med olämpliga nätverk.

Förslagsställarna anför att de unga som döms till slutna ungdomsvård ofta har en kriminell livsstil. I förslaget framhålls att Kriminalvården kan ha större kompetens inom området än Sis, även när det gäller ungdomar. Det föreslås därför att en särskild enhet inom Kriminalvården övertar det övergripande ansvaret för unga som begått grova brott.

Kompletterande information

Översyn av regleringen av slutna ungdomsvård

I januari 2021 aviserade regeringen att den kommer att tillsätta en utredning om slutna ungdomsvård. Enligt regeringens pressmeddelande den 20 januari 2021 ska vårdtiderna motsvara brottslighetens allvar och det återfallsförebyggande arbetet ska stärkas. En trygg och säker vårdmiljö med hög kvalitet ska säkerställas.

Enligt uppgift från Justitiedepartementet pågår arbete med att ta fram direktiv till utredningen.

Interpellation om Sis ungdomshem

Socialminister Lena Hallengren besvarade den 9 februari 2021 en interpellation (ip. 2020/21:350) av Mikael Damsgaard (M) om säkerhetsbrister vid Sis ungdomshem och anförde bl.a. följande:

Mikael Damsgaard har frågat mig om jag är beredd att verka för att ansvaret för den slutna ungdomsvården överförs till Kriminalvården och om jag anser att det är lämpligt att personer som är dömda till slutna ungdomsvård för allvarlig brottslighet är placerade på samma institutioner som ungdomar som har placerats av socialtjänsten enligt LVU samt vilka beslut avseende detta jag är beredd att fatta.

[– –] Jag, liksom Mikael Damsgaard, finner det olämpligt att unga som dömts till slutna ungdomsvård ska vistas på samma avdelning som omhändertagna ungdomar enligt LVU. Regeringens bedömning är att en separation mellan LVU- och LSU-ungdomar ger ökade möjligheter till en säkerhetsnivå som är anpassad för respektive placeringsgrund och leder till ökad trygghet för både ungdomar och personal. Mot bakgrund av detta gav regeringen i oktober förra året Statens institutionsstyrelse, Sis, i uppdrag att planera för inrättande av differentierade säkerhetsklasser inom myndighetens särskilda ungdomshem och att vidta säkerhetshöjande insatser vid de avdelningar där dömda högriskungdomar vårdas.

Som en konsekvens av regeringsuppdraget fattade Sis generaldirektör den 18 januari i år ett beslut om att LSU- och LVU-avdelningar ska delas upp inom hela Sis samt att ungdomshemmen i Södertälje och i Kalix ska få högre nivå på säkerheten än vad som tidigare funnits på Sis. Det säkerhetshöjande arbetet på Sis har således påbörjats, och vi kommer att nogsamt följa detta arbete.

Säkerheten inom Sis är oerhört viktigt. Det våldskapital som vi ser i samhället och bland vissa gängkriminella ungdomar i dag såg vi inte för 10-15 år sedan. Regeringen avser att inom kort tillsätta en utredning som ska göra en översyn av regelverket kring den slutna ungdomsvården. Vårdtiderna ska motsvara brottslighetens allvar, och möjligheterna till stöd- och kontrollåtgärder efter frigivningen från ungdomshemmen behöver förbättras. Återfallsfrekvensen ska minska, och miljön på de särskilda ungdomshemmen ska vara trygg och säker för såväl ungdomar som personal.

[– –]

Jag vill gärna understryka att vi till stor del är eniga när det gäller det som Mikael Damsgaard beskriver. Vi har en eskalerande situation när det gäller ungdomskriminaliteten. Den kryper längre ned i åldrarna. Detta medför också att det inte i alla delar är möjligt att bedriva verksamheten vid Statens institutionsstyrelse på samma sätt som man gjorde för ett eller två decennier sedan. Däremot har man lång erfarenhet av att möta ungdomar.

Låt mig också säga att när det gäller säkerhet, kompetens och att man inte får avvikelser - det vill säga att personer lämnar institutionerna - kan det handla om både personer som avtjänar slutna ungdomsvård enligt LSU och personer som är tvångsomhändertagna och alltså sitter där med LVU. Det säkerhetshöjande arbetet är väldigt viktigt för Sis att bedriva, alldeles oavsett var man anser att en LSU-ungdom ska avtjäna sitt straff.

Mikael Damsgaard talar om ungdomsfängelser. Oavsett om det kallas ungdomsfängelse, anstalt eller institution med mycket hög säkerhet tror jag att den som besöker Södertälje eller Kalix i dag, och framför allt när man har vidtagit ytterligare åtgärder med perimeterskydd och så vidare, upplever att det inte är så mycket till det yttre eller säkerhetsmässigt som

skiljer sig från kriminalvård. Man det som skiljer sig och som jag inte tycker att man ska underskatta är innehållet i verksamheten. Från Kriminalvården beskriver man själv att man inte är van vid att vårda, behandla och möta så unga människor.

Jag tycker också att det ligger något i det faktum att man som 15, 16- eller 17-åring inte sitter på slutna anstalter i Kriminalvårdens regi. Säkerheten måste förstås vara enormt hög. Vi ska naturligtvis inte ha vare sig fritagningar eller avvikelser i den omfattning vi har sett. Helst ska det vara så nära noll som det bara går.

Att bedriva en fungerande skolgång, en behandling som är anpassad efter unga människor och eventuell vård är dock något som jag menar att Statens institutionsstyrelse har goda förutsättningar för, men man måste bli ännu bättre. Det handlar både om säkerhetshöjande insatser och om kompetenshöjande insatser generellt i myndigheten.

Utän att gå in för mycket på direktiven vill jag också säga att något som har kommunicerats till LSU-utredningen gäller detta med åldrarna. Om den dömde har fyllt 18 år när domen faller finns redan i dag möjligheten att placera personen inom kriminalvården. Ska man kanske göra det i större utsträckning? Man ska inte ta hela gruppen från 15 år och uppåt utan titta särskilt på dem som får sin dom efter att den har fyllt 18 år.

Mitt svar är egentligen att jag förstås inte är tillfreds med att vi har fritagningar eller avvikelser. Det är också väldigt otryggt att arbeta om man känner att säkerhetsinsatserna inte är optimala. Då känner man sig helt enkelt inte trygg på sin arbetsplats. Det är inte minst viktigt för den personal som arbetar där. Detta med säkerhetshöjande insatser är ett arbete som bedrivs väldigt intensivt inom ramen för Sis, och jag tror att frågan om att ha en annan benämning på institutionerna i Södertälje och Kalix med ännu mer säkerhetshöjande insatser är nog mer semantik.

Utskottsinitiativ i socialutskottet

Socialutskottet föreslog den 18 mars 2021 att riksdagen skulle tillkännage för regeringen att den senast den 1 augusti 2021 ska återkomma till riksdagen med en skrivelse som innehåller en bedömning av de insatser som krävs för att vården inom Sis ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen och för att en placering ska ge den unge den vård och behandling som krävs (bet. 2020/21:SoU33 Vård av unga vid Statens institutionsstyrelsens särskilda ungdomshem).

Riksdagens tillkännagivanden om ansvaret för unga som begått grova brott

Riksdagen ställde sig i april 2019 bakom det som justitieutskottet anfört om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott och tillkännagav detta för regeringen (bet. 2018/19:JuU13, rskr. 2018/19:192).

Riksdagen ställde sig i februari 2020 bakom det som justitieutskottet ännu en gång anfört om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott (bet. 2019/20:JuU30, rskr. 2019/20:177). Justitieutskottet anförde följande (s. 44):

Som framgår ovan riktade riksdagen på förslag av utskottet våren 2019 ett tillkännagivande till regeringen om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Enheten ska hantera barn och unga mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Den nya enheten hos Kriminalvården ska bl.a. ansvara för vissa ungdomspåföljder, t.ex. ungdomsvård och ungdomstjänst. Unga som begått allvarliga brott blir därmed statens snarare än kommunernas ansvar. Hos Kriminalvården finns en bred erfarenhet av att hantera personer som begått brott. På så sätt kan grovt kriminella unga i högre grad bemötas med de rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa, utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst. Genom att Kriminalvården är en statlig myndighet kan det vidare förväntas att de åtgärder som sätts in kommer att vara desamma över hela landet. Det innebär också att socialtjänsten i utsatta områden avlastas från en tids- och resurskrävande grupp och får bättre möjligheter att fokusera på barn och ungdomar som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet eller i andra sociala problem. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Utskottets ställningstagande

Socialutskottet konstaterar att personer som är dömda till sluten ungdomsvård för allvarlig brottslighet idag kan vara placerade på samma särskilda ungdomshem som ungdomar som har placerats av socialtjänsten enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU.

Säkerheten inom Sis särskilda ungdomshem är enligt socialutskottet av största vikt. Vården inom Sis ska vara säker för såväl de placerade unga som för personalen. Denna uppfattning har socialutskottet även gett uttryck för i sitt förslag till tillkännagivande till regeringen (bet. 2020/21:SoU33).

I detta sammanhang konstaterar socialutskottet att regeringen har gett Sis i uppdrag att planera för inrättande av differentierade säkerhetsklasser inom de särskilda ungdomshemmen och att vidta säkerhetshöjande åtgärder vid de avdelningar där dömda högriskungdomar vårdas, samt att en del av dessa säkerhetshöjande åtgärder redan har vidtagits. Socialutskottet ser positivt på detta arbete men anser att ytterligare åtgärder behöver vidtas för att uppnå ökad trygghet för både ungdomar och personal.

De unga som döms till sluten ungdomsvård har ofta en kriminell livsstil. Socialutskottet bedömer att detta på ett negativt sätt kan påverka de ungdomar som är placerade enligt LVU på samma särskilda ungdomshem som de ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård.

Socialutskottet vill understryka att det är viktigt att unga som döms till sluten ungdomsvård, oavsett vem som har ansvaret för vården, får tillgång till de behandlingsmetoder och behandlingsprogram som är särskilt anpassade för unga.

Mot denna bakgrund ser socialutskottet positivt på att regeringen avser att tillsätta en utredning om en översyn av regleringen av den slutna ungdomsvården. Utifrån de utgångspunkter som socialutskottet har att beakta

ställer sig utskottet bakom förslaget till utskottsinitiativ om att den aviserade utredningen bör få i uppdrag att utreda frågan om att flytta över ansvaret för den slutna ungdomsvården till Kriminalvården.

Socialutskottet föreslår utifrån de utgångspunkter som utskottet har att beakta att justitieutskottet tar ett utskottsinitiativ i enlighet med förslaget.

Stockholm den 23 mars 2021

På socialutskottets vägnar

Acko Ankarberg Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Acko Ankarberg Johansson (KD), Kristina Nilsson (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Hultberg (M), Per Ramhorn (SD), Mikael Dahlqvist (S), Sofia Nilsson (C), Dag Larsson (S), Lina Nordquist (L), Christina Östberg (SD), Nicklas Attefjord (MP), Pia Steensland (KD), Mats Wiking (S), Ulrika Jörgensen (M), Maj Karlsson (V), Linda Lindberg (SD) och Ann-Britt Åsebol (M).

Avvikande mening

Förslag om översyn av regleringen av slutna ungdomsvård (S, V, MP)

Kristina Nilsson (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Mikael Dahlgvist (S), Dag Larsson (S), Nicklas Attefjord (MP), Mats Wiking (S) och Maj Karlsson (V) anför:

Vården inom Sis särskilda ungdomshem ska vara säker såväl för de placerade unga som för personalen. Vi anser att det är olämpligt att unga som dömts till slutna ungdomsvård ska vistas på samma avdelning som unga som placerats enligt LVU. Vi delar regeringens bedömning att en separation mellan dessa grupper av unga ger ökade möjligheter till en säkerhetsnivå som är anpassad för respektive placeringsgrund och leder till ökad trygghet för både ungdomar och personal. I detta sammanhang konstaterar vi att regeringen har gett Sis i uppdrag att planera för inrättande av differentierade säkerhetsklasser inom de särskilda ungdomshemmen och att vidta säkerhetshöjande åtgärder vid de avdelningar där dömda högriskungdomar vårdas, samt att en del av dessa säkerhetshöjande åtgärder redan har vidtagits.

Vi vill understryka vikten av att även unga som är dömda till slutna ungdomsvård får tillgång till de behandlingsmetoder som är särskilt anpassade för unga. Vi bedömer att Sis har goda förutsättningar att bedriva sådan behandling men att ytterligare säkerhetshöjande och kompetenshöjande åtgärder behöver vidtas inom verksamheten.

Mot denna bakgrund ser vi positivt på att regeringen avser att tillsätta en utredning om en översyn av regleringen av den slutna ungdomsvården. Vi är emellertid inte beredda att ställa oss bakom förslaget i utskottsinitiativet om att den aviserade utredningen ska få i uppdrag att utreda frågan om att flytta över ansvaret för den slutna ungdomsvården till Kriminalvården.

Med hänvisning till vad som anförts ovan anser vi att justitieutskottet bör avslå förslaget till utskottsinitiativ.